

Бутузова Л.П., кандидат психологічних наук, доцент,
Пустовойт М.В., студентка IV курсу фізико-математичного факультету

Психологічні особливості референтності дорослих та ровесників в юнацькому віці

Від самого початку життя людина вступає в різні міжособистісні стосунки, потреба в яких зберігається протягом усього життя, змінюючи свій характер. Юнацький період – один із важливих етапів в житті кожної людини. Саме в цей час починається становлення особистості в соціумі, відбувається пошук себе, свого призначення, місця та ролі в суспільстві. Складність цього періоду полягає у тому, що юнак вже не дитина з біологічної точки зору – майже зрілий, але й ще не дорослий в соціальному плані. Тому юнак якомога частіше намагається проявити свою незалежність, самостійність та має велику потребу у вдалій реалізації планів, задумів, що допомагає йому у задоволенні прагнення якомога швидше відчутти й зайняти місце в дорослому світі.

Один із шляхів задоволення цієї потреби – спілкування, складова міжособистісних стосунків. Воно допомагає людині у процесі соціалізації, що в свою чергу дозволяє індивіду функціонувати як повноправному члену суспільства, а в даному випадку вже на рівних правах саме з дорослим. Тому міжособистісні стосунки значною мірою впливають на входження юнака в нову соціальну ситуацію. Міжособистісні стосунки залишаються однією з головних проблем в даному віці, оскільки від них залежить місце молодій людині в суспільстві, її подальшої взаємодії з оточуючими. Міжособистісні стосунки впливають на якість соціального життя людини. І це постає актуальним та вагомим приводом для їх дослідження.

Проблема міжособистісних стосунків розглядається в роботах Б.Г.Ананьева, В.О.Василенко, Є.І.Головахи, Г.С.Костюка, С.Л.Рубінштейна, В.В.Сусленко, І.С.Кона, М.Н.Корнева, М.М.Обозова, В.М.М'ясищева, А.Б.Коваленко, А.Маслоу, К.Роджерса, Дж. Морено, В.Франкла та інших. З плином часу в результаті постійних змін у суспільстві, змінюються та

переоцінюються цінності, погляди на життя, переконання, принципи – все це відображається на взаємостосунках людей. Тому метою дослідження стало вивчення специфіки психологічних особливостей референтності міжособистісних стосунків в юнацькому віці в умовах сьогодення. Приступаючи до проведення дослідження ми припускали, що в юнацькому віці більш значимими є міжособистісні стосунки з ровесниками (друзями), ніж з дорослими (батьками). Для досягнення мети дослідження та перевірки цієї гіпотези перед нами було поставлено ряд завдань: визначити та проаналізувати психологічний зміст проблеми міжособистісних стосунків в юнацькому віці; підібрати діагностичний комплекс, спрямований на вивчення цієї проблеми; дослідити та охарактеризувати особливості міжособистісних стосунків юнаків.

Міжособистісні стосунки – це взаємозв'язки між окремими людьми (групами людей), які об'єктивно виявляються в характері і способах взаємних впливів людей один на одного в процесі різних видів спільної діяльності, зокрема спілкування, та суб'єктивно переживаються і оцінюються ними [2, с. 423]. У психології стосунки людей як особливий предмет досліджувалися досить широко. У цих дослідженнях можна виділити три основні контексти:

- Пізнавальні стосунки – інший як предмет пізнання. Найбільш яскраво цей напрям представлено в роботах А.А.Бодальова та його послідовників [1]. В цьому контексті інша людина виступає як предмет сприйняття, розуміння чи пізнання. На основі інтерпретації зовнішніх характеристик складається образ іншого, що включає сукупність властивостей і якостей. Пізнання цих властивостей і якостей складає основу міжособистісного пізнання і розуміння.

- Емоційні стосунки (або атракції) – інший як предмет симпатії. Головним завданням робіт цього напрямку є вивчення детермінації емоційних стосунків між двома людьми на різних етапах їх розвитку. Прихильність однієї людини до іншої розглядається в залежності від властивостей об'єкта симпатії, залежно від співвідношення цих властивостей,

залежно від етапу розвитку стосунків та інших детермінант. При цьому під властивостями об'єкта або суб'єкта симпатії маються на увазі або чисто зовнішні характеристики (привабливість, товариськість і т.д.), або соціально-рольові (статус, професія, освіта, компетентність).

- Практичні стосунки – інший як предмет дії. Цей напрямок найбільш наближений до практики людських стосунків і розвивається, в основному, в руслі психотерапії [3]. Г.А.Ковальов виділяє три моделі впливу однієї людини на іншу: 1) об'єктна (або імперативна); 2) суб'єктна (маніпулятивна); 3) суб'єкт – суб'єктна (діалогічна або розвиваюча). [4]

У нашому дослідженні ми розглядали міжособистісні стосунки у контексті емоційних стосунків. З метою перевірки висунутої гіпотези дослідження та для досягнення поставленої мети, було проведено емпіричне дослідження, спрямоване на виявлення характеру міжособистісних стосунків у юнаків-старшокласників. Вибірку склали 29 учнів 10-А класу загальноосвітньої школи № 21 м. Житомира. Для діагностики міжособистісних стосунків було використано методику «Незакінчені речення», методику «Референтометрія» та спеціально розроблену анкету для визначення ставлення юнаків до батьків та друзів. Ключовим моментом при аналізі отриманих даних стало виявлення референтних груп для всіх респондентів за допомогою методики «Референтометрія», що дало змогу виділити саме ту групу досліджуваних, для яких референтними є і дорослі (батьки), і друзі (ровесники) (72%). За результатами цього етапу дослідження в загальному респонденти надають перевагу батькам. Так, за даними, отриманими за допомогою методики «Референтометрія», батьки отримали більше балів, ніж друзі (62%). Друзі отримали більше балів у 33% опитаних, і батьки, і друзі отримали однакову кількість балів у 5% юнаків. Статевоспецифічний аналіз показав, що у дівчат спостерігається така ж ситуація, а для юнаків обидві групи мають рівну значущість. (див. рис.1)

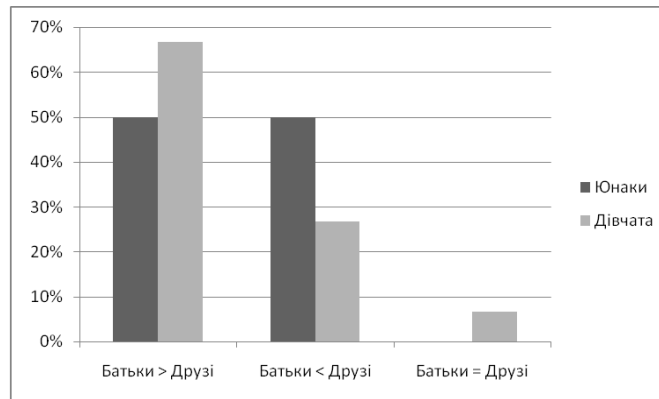

Рисунок 1. Рівень референтності юнаків та дівчат

За результатами, отриманих за допомогою методики «Незакінчені речення» ця тенденція підтверджується. Загалом для учнів переважно референтнішою є сім'я, порівняно з ровесниками (81% та 19% відповідно). При порівнянні середніх значень також виявилось, що середній показник за шкалою «Сім'я» вищий за середній показник за шкалою «Ровесники».

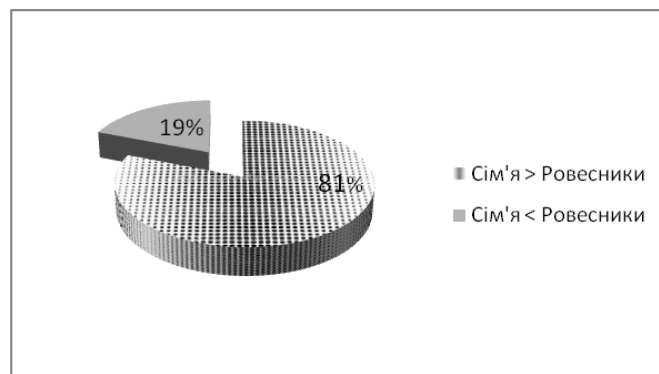

Рисунок 2. Рівень значимості сім'ї та ровесників у юнаків та дівчат

При цьому для юнаків значимість сім'ї та ровесників – на одному рівні, у юнок – переважає сім'я. Можна припустити, що юнаки значною мірою потребують спілкування з однолітками, навіть більше, ніж дівчата. Оскільки в групах, своєрідних об'єднаннях вони знаходять те, що є необхідним для них. Для кожного це індивідуальні потреби, наприклад, у визнанні, підтримці, повазі, можливості покерувати іншими, тощо.

Аналіз даних, отриманих за допомогою спеціально розробленої анкети, дозволив виявити емоційну значимість різних сфер міжособистісних стосунків юнаків. Аналізуючи загальні середні значення показників переваг друзів та батьків за всіма шкалами можна зробити висновок про таке: друзям надають більше балів, порівняно з батьками за категоріями: «Забарвленість

взаємин», «Дозвілля» та «Підтримка» та менше балів за категоріями - «Довіра» та «Референтність». У юнаків та дівчат схожі результати. Більшу кількість балів переваги при порівнянні категорій «Батьки» та «Друзі» досліджувані надають друзям у 52%, порівняно 48% батьків. Така ж ситуація проявляється і у юнаків, вони також більше балів надали друзям (67%), порівняно з батьками (33%). Дівчата ж навпаки більше балів надали батькам (53%), ніж друзям – 47%. (див. рис. 3)

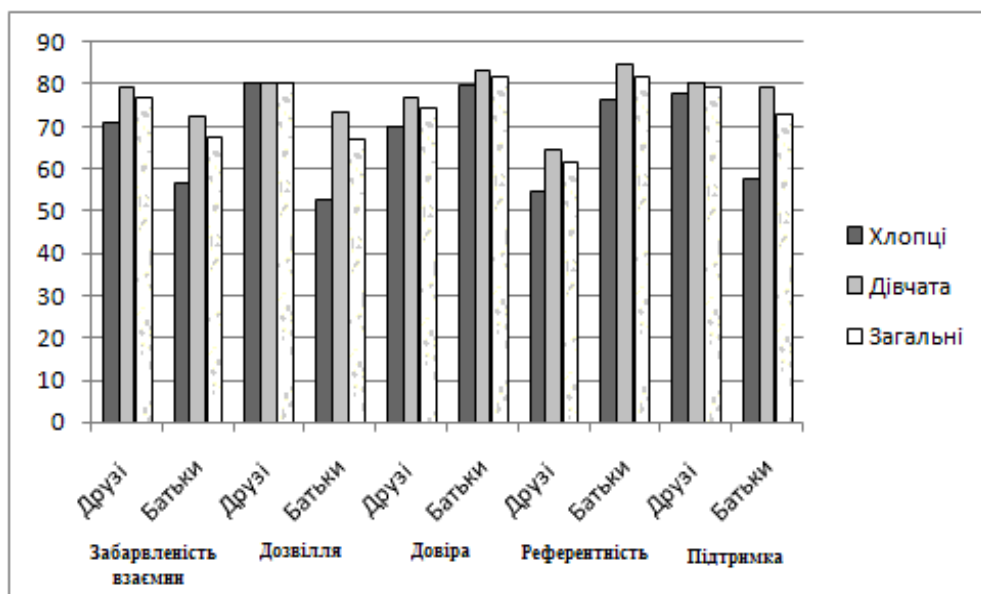

Рисунок 3. Середні показники значимості батьків та друзів

Ми припускаємо, що така ситуація може бути пов'язана з тим, що в юнацькому віці дозвілля, вільний час юнакам хочеться частіше і більше проводити в колі друзів, тому що спілкування з однолітками є більш емоційним, приносить багато позитивних емоцій, з друзями можна поділитися тим, що хвилює, чого не може розповісти дорослим, батькам. Також це гарна нагода отримати взаєморозуміння, підтримку. Але разом з тим довіра до батьків вища, ніж довіра до друзів, а вищий авторитет залишається за дорослим. Це може свідчити про те, що все-таки дорослий в свідомості юнаків розглядається як більш досвідчений, далекоглядний та має більше можливостей і тому може допомогти юнаку в різних складних життєвих ситуаціях, там де його ровесник є ще не зовсім обізнаним та не здатен надати тієї допомоги, на яку можна розраховувати від дорослого.

Підсумовуючи отримані результати можемо констатувати, що в юнацькому віці більш референтними виявляються дорослі (батьки). Така тенденція більше характеризує дівчат, ніж хлопців. Що ж стосується юнаків, для них часто однаково референтними, важливими у спілкуванні є як батьки, так і друзі. Зазвичай тенденція у спілкуванні з батьками проявляється у вирішенні важливих життєвих проблем, що турбують юнака, з якими не може допомогти друг. Це також отримання досвіду, більша довіра. З однолітками – це проведення вільного часу, емоційне, позитивне спілкування, підтримка, повага, визнання, значущість та ті потреби, які не можуть бути реалізовані у процесі спілкування з дорослими. Таким чином, висунута нами гіпотеза на початку дослідження підтвердилась лише частково. Міжособистісні стосунки як і з дорослими, так і з однолітками в юнацькому періоді є важливими і взаємодоповнюючими.

Подальші напрямки дослідження доцільно скерувати на визначення основних чинників, які впливають на якість міжособистісних стосунків.

Література

1. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. М., 1982. – 200 с.
2. Загальна психологія: Підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. — К.: Либідь, 2005. — С. 464.
3. Ковалев Г. А. Психологическое воздействие: теория, методология, практика: Автореф. докт. дис. М., 1991. – 51 с.
4. Становление межличностных отношений в раннем онтогенезе / Е. О. Смирнова [Електронний ресурс]. URL: <http://voppsy.ru/issues/1994/946/946005.htm>

Формування особистості в освітньо-виховному середовищі навчального закладу: проблеми і пошуки: збірник наукових праць / за заг. ред. канд. пед. наук, доцента Н.М.Мирончук. – Житомир: ФОП «Левковець», 2014. – С.35-39.